

Uzaktan Eğitim Sürecinde İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarına Yönelik Öğretici Görüşleri¹

Doç. Dr. Efecan Karagöl²

Öz

İkinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin en önemli materyali ders kitaplarıdır. Çoğu yüz yüze eğitime uygun olarak hazırlanan ders kitaplarının COVID-19 salgını nedeniyle geçiş yapılan uzaktan eğitim sürecinde kullanılabilirliği ve işlevselliği sorgulanmalıdır. Bu araştırmanın amacı ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarının uzaktan eğitim sürecinde kullanılabilirliğine ilişkin öğretici görüşlerini incelemektir. Nitel durum çalışması olarak desenlenen araştırmada otuz yedi öğreticiden görüş alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanan veriler içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda hem basılı/pdf kitapların hem de z-kitapların çevrim içi öğrenme sürecinde işlevsel olmayan özellikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca z-kitap özelliği olmayan ders kitaplarının etkileşimli hâle getirilerek dijitalleştirilmesi, ders kitaplarının öğrenci katılımını ve

---

¹ Bu araştırma, “5. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi”nde (22 Mayıs 2021) yazar tarafından sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, efecankaragol@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0331-8009

Geliş tarihi: 22.05.2021 – Kabul tarihi: 05.09.2021

Kaynak Gösterme: Karagöl, E. (2021). Uzaktan Eğitim Sürecinde İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarına Yönelik Öğretici Görüşleri. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 6(2), 121-159.

DOI: 10.17932/IAU.TOMER.2016.019/tomer_v06i2001

motivasyonlarını desteklemek amacıyla WEB 2.0 araçlarıyla ve etkileşimli etkinliklerle desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Uzaktan eğitim, Ders Kitabı, İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi.*

Instructors' Views on Turkish Teaching Textbooks as a Second / Foreign Language in the Distance Education Period

Abstract

The most important material of teaching Turkish as a second/foreign language is textbooks. The usability and functionality of the textbooks prepared in accordance with most face-to-face education should be questioned in the distance education process due to COVID-19. The aim of this study is to examine the views of the instructors regarding the usability of Turkish teaching textbooks as a second/foreign language in the distance education process. Thirty-seven teachers were interviewed in the study, which was designed as a qualitative case study. The data collected through the semi-structured interview form was analyzed using the content analysis technique. As a result of the research, the non-functional features of both printed/pdf books and z books in the online learning process were determined. In addition, it was concluded that the textbooks that do not have the feature of Z books should be digitalized by making them interactive, and the textbooks should be supported with WEB 2.0 tools and interactive activities in order to support student participation and motivation.

Keywords: *Distance education, textbook, teaching Turkish as a second/foreign language.*

Giriş

Ders kitapları, ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin (İ/YDOTÖ) en önemli aracıdır. Ancak ders kitaplarının yüz yüze eğitime uygun olarak hazırlanması, uzaktan eğitim sürecinde dezavantaj oluşturabilmektedir. Ders kitaplarının teknoloji ile entegre olması zorunluluğu COVID-19 sürecinde daha iyi anlaşılmıştır. Ayrıca bazı kurumların İ/YDOTÖ'ye yönelik zenginleştirilmiş kitapları (z-kitap) olsa da bu kitapların ne kadar işlevsel olduğu bilinmemektedir. Basılı, taşınabilir belge formatında (pdf) ve z-kitap biçimindeki İ/YDOTÖ ders kitaplarının kullanılabilirliğinin ortaya konulması hem durum tespiti yapılması hem de daha nitelikli ürünlerin hazırlanması açısından gereklidir.

İ/YDOTÖ; öğrencilerin dinleme/izleme, konuşma (sözlü etkileşim, sözlü üretim), okuma ve yazma dil becerilerini iletişime yönelik olarak geliştirmeyi hedefler. “Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni (CEFR, 2020)”nin belirttiği yeterliklere öğrencilerin çeşitli kur (A1, A2, B1, B2, C1) düzeylerinde erişmesi, İ/YDOTÖ’de ulaşılmak istenen noktadır. Bu noktaya ulaşmak için öğretici ve öğrencilerin en sık kullandığı aracın ders kitabı olduğu ifade edilebilir. Ders kitabı bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme-değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyali olarak tanımlanmaktadır (Demirel ve Kıroğlu, 2020: 4). Ders kitapları, basılı, pdf veya etkileşimli [zenginleştirilmiş kitap (z-

kitap)] biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle z-kitapların uzaktan eğitim sürecinde daha da önemli hâle geldiği bilinmektedir.

Uzaktan eğitim, öğrenenle öğretenin fiziksel olarak birbirinden uzakta olduğu bir eğitim biçimidir (Adıyaman, 2002: 92). Uzaktan eğitimin sunduğu bazı imkânlar aynı zamanda onun karakteristiklerini oluşturmaktadır: Zaman ve mekân sınırının olmaması, öğrenciye seçme hakkı vermesi, kaynakların dijital olarak erişilebilir olması, daha geniş kitlelere ulaşması, bireylerin özelliklerine göre şekillenmesi, fırsat eşitliği sağlaması, eş zamanlı olması ve olmaması gibi faydalar sunmaktadır (Arat ve Bakan, 2014, Kırık, 2014; Odabaş, 2003; Traxler, 2018). Belirtilen özelliklerin yanı sıra uzaktan eğitimin bazı sınırlılıklara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Türkçe dersinin etkinlik, etkileşim, öğrenci merkezli ve uygulamaya dönük olması uzaktan eğitimle yapılan Türkçe derslerinin dezavantajlı yönü olarak düşünülebilir (Sarıçam, Özdoğan ve Topçuoğlu Ünal, 2020). Söz konusu dezavantajı en aza indirmek için hem sanal sınıf ortamının hem de kullanılan materyallerin uzaktan öğrenmeye uyumlu olması zorunluluk arz etmektedir.

İ/YDOTÖ'nün uzaktan yapıldığı COVID-19 sürecinde sanal sınıf ortamında kullanılabilecek etkileşimli ders kitaplarına ihtiyaç vardır. Mevcut kitapların çoğunun z-kitap özelliğinden yoksun olması, z-kitapların da süreç içindeki olumlu/olumsuz yönlerinin ortaya konulması, bu araçların öğretici görüşleri doğrultusunda uzaktan eğitim (sanal sınıf) tecrübesiyle geliştirilmesine yardımcı olabilir. İ/YDOTÖ ders kitaplarının geliştirilmesi, dijitalleşmesi ve sürekli güncellenmesi bu alanın gelecekteki yeri açısından önemlidir.

“Uzaktan eğitim”, “İ/YDOTÖ ders kitabı”, “Distance Learning” ve “Teaching Turkish as a Second/Foreign Language Textbook” anahtar kelimeleriyle “Tr Dizin”, “YÖK Tez Tarama Merkezi”, “DergiPark” ve “ERIC” veri tabanlarında yapılan tarama sonucunda uzaktan eğitim sürecinde İ/YDOTÖ ders kitaplarına yönelik öğretici görüşlerini değerlendiren bir araştırma tespit edilmemiştir. Ancak uzaktan eğitim sürecinde dil eğitimine yönelik tespitleri içeren bazı araştırmaların olduğu görülmüştür (Ateş, Çerçi ve Derman, 2015; Aydın ve Erol, 2021; Başar ve Çangal, 2021a; Başar ve Çangal, 2021b; Bayburtlu, 2020; Güngör, Çangal ve Demir, 2020; Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar, 2020; Ustabulut ve Keskin, 2020; Özgül, Ceran ve Yıldız, 2020; Sarıçam, Özdoğan ve Ünal, 2020; Ustabulut, 2021). Bu araştırma İ/YDOTÖ’ye yönelik hazırlanan ders kitaplarının uzaktan eğitime uygunluğunu öğretici görüşleri bağlamında değerlendirmesi açısından belirtilen yayınlardan farklılık göstermektedir. Buradan hareketle araştırmanın amacı İ/YDOTÖ ders kitaplarının uzaktan eğitim sürecinde kullanılabilirliğine ilişkin öğretici görüşlerini incelemektir. Bu amaca yönelik ayrıntılı tespitler yapmak amacıyla aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir:

1. Ders kitabındaki dinleme/izleme metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu konusunda öğretici görüşleri nelerdir?
2. Ders kitabındaki konuşma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu konusunda öğretici görüşleri nelerdir?
3. Ders kitabındaki okuma metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu konusunda öğretici görüşleri nelerdir?

4. Ders kitabındaki yazma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu konusunda öğretici görüşleri nelerdir?
5. Öğreticiler, uzaktan eğitimde söz varlığı öğretimini nasıl gerçekleştirmektedir? Ders kitabının bu açıdan olumlu ve/veya olumsuz yönleri nelerdir?
6. Öğreticiler, uzaktan eğitimde kültürel etkileşimi nasıl gerçekleştirmektedir? Ders kitabının bu açıdan olumlu ve/veya olumsuz yönleri nelerdir?
7. Öğreticiler, çevrim içi ders işleme sürecinde ders kitabının yetersiz kaldığı durumlarda bu yetersizlikleri gidermek için hangi yollara başvurmaktadır?

İ/YDOTÖ ders kitaplarının uygulayıcısı oldukları için araştırmaya sadece öğretmenler dâhil edilmiştir. Araştırmanın İ/YDOTÖ ders kitaplarının geliştirilmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırmanın modeli

Öğreticilerinin uzaktan eğitim döneminde ders kitaplarının kullanılabilirliğine ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma nitel durum çalışması olarak yapılmıştır. Creswell'in (2013: 97) belirttiği üzere "Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu

bilgi kaynakları (örneğin gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller, dokümanlar ve raporlar) aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır.”

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu üniversitelerin TÖMER’lerinde salgın döneminde etkin olarak öğreticilik yapan otuz yedi katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcı özelliklerine aşağıda yer verilmiştir:

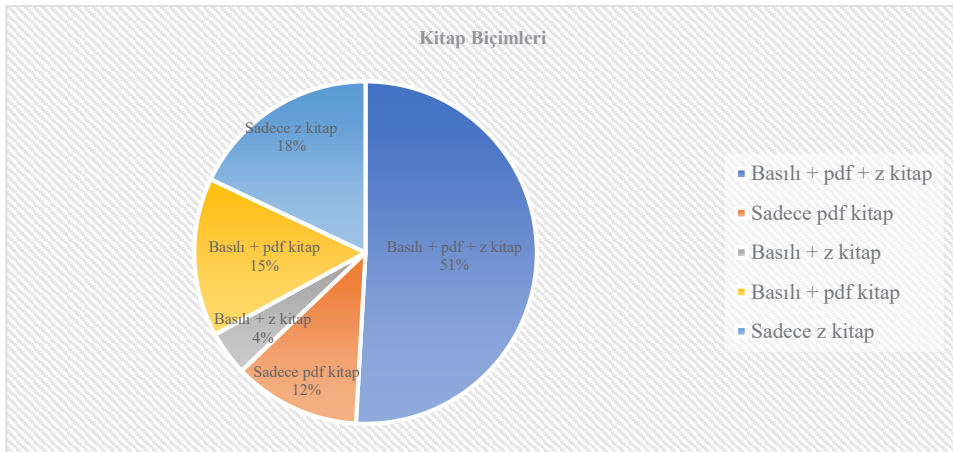
Tablo 1. Katılımcı özellikleri

Kodlar	Öğrenim Durumu	Mesleki Kıdem Yılı	Kodlar	Öğrenim Durumu	Mesleki Kıdem Yılı
1K	Doktora	4-6	20K	Doktora	7-9
2K	Yüksek Lisans	7-9	21K	Doktora	7-9
3K	Yüksek Lisans	4-6	22K	Doktora	1-3
4K	Yüksek Lisans	4-6	23K	Doktora	4-6
5K	Lisans	4-6	24K	Yüksek Lisans	1-3
6K	Doktora	10 ve daha fazla	25K	Lisans	1-3
7K	Yüksek Lisans	7-9	26K	Yüksek Lisans	1-3
8K	Yüksek Lisans	7-9	27K	Yüksek Lisans	1-3
9K	Yüksek Lisans	1-3	28K	Yüksek Lisans	4-6
10K	Yüksek Lisans	10 ve daha fazla	29K	Yüksek Lisans	4-6
11K	Yüksek Lisans	10 ve daha fazla	30K	Yüksek Lisans	1-3
12K	Lisans	7-9	31K	Yüksek Lisans	4-6
13K	Yüksek Lisans	4-6	32K	Yüksek Lisans	1-3
14K	Yüksek Lisans	4-6	33K	Lisans	4-6
15K	Lisans	7-9	34K	Doktora	7-9
16K	Doktora	7-9	35K	Yüksek Lisans	1-3

17K	Yüksek Lisans	7-9	36K	Doktora	10 ve daha fazla
18K	Yüksek Lisans	4-6	37K	Yüksek Lisans	10 ve daha fazla
19K	Doktora	10 ve daha fazla			

Yukarıdaki tabloya göre on katılımcı doktora, yirmi iki katılımcı yüksek lisans, beş katılımcı da lisans mezunudur. Katılımcıların, %24,3'ü 1-3, %32,4'ü 4-6, %27'si 7-9 ve %16,2'si 10 yıldan daha fazla uluslararası öğrencilere Türkçe öğretmektedir. Tablo 1'den anlaşılacağı gibi araştırmada katılımcı isimleri kullanılmamış bunun yerine "1K, 2K, 3K...37K" biçiminde öğretmenlere kodlar verilmiştir.

Araştırmada görüşlerine başvuru katılımcılar farklı biçimlerde ve adlarda ders kitapları kullanmaktadır:

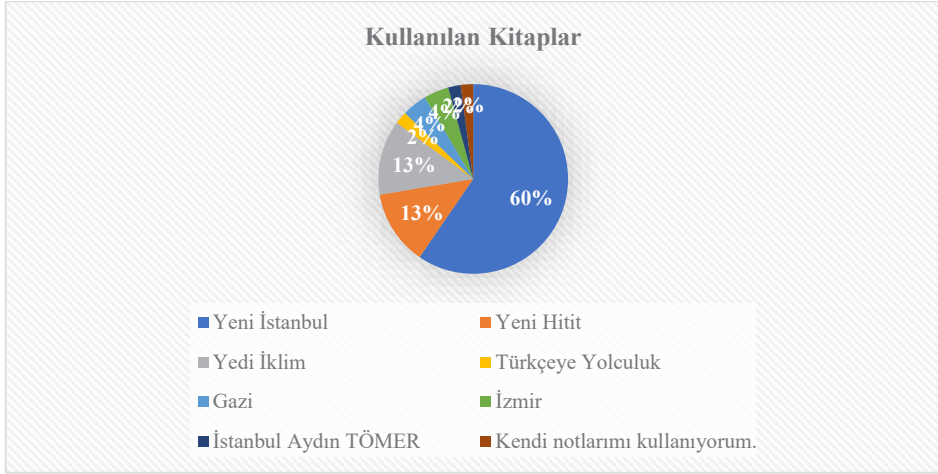

Şekil 1. Öğreticilerin kullandığı kitap biçimleri

Şekil 1, öğretmenlerin kullandığı kitap biçimlerini göstermektedir. Katılımcıların %51'i basılı kitap, pdf kitap ve z-kitap olmak üzere üç farklı biçimdeki materyali aynı anda kullanmaktadır. Sadece z-kitap kullananlar

%18, basılı ve pdf kitabı birlikte kullananlar %15, sadece pdf kitap kullananlar %12, basılı ve z-kitabı birlikte kullananlar ise %4 oranındadır.

Şekil 2. Öğreticilerin kullandığı ders kitapları

Yukarıdaki şekilde öğretmenlerin kullandığı kitaplar yer almaktadır. Katılımcıların %60'ı aynı zamanda z-kitabı olan “Yeni İstanbul” ders kitabını kullanmaktadır. Ayrıca “Yeni Hitit” ile “Yedi İklim” ders kitaplarının %13 oranında (eşit olarak) kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Verilerin toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Form iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmacıların TÖMER deneyimi, öğrenim durumu, kullandıkları kitap biçimi ve kitabın adına ilişkin sorular vardır. İkinci bölümde ise alt problemlere yönelik veri toplamak amacıyla yedi soru yer almaktadır. İkinci bölümdeki sorular hazırlanırken araştırmacı tarafından taslak soru metinleri oluşturulmuştur. Daha sonra taslak sorular İ/YDOTÖ’ye ilişkin

bilimsel araştırmaları bulunan üç alan uzmanına gönderilmiştir. Alan uzmanlarında gelen dönütlerden sonra ön uygulama yapılarak sorulara son hâli verilmiştir.

Verilerin toplanması aşamasında COVID-19 nedeniyle katılımcılarla yüz yüze görüşme gerçekleştirilmemiş bunun yerine cevaplar dijital ortamda alınmiştır. Microsoft Office Word programında Times New Roman yazı karakteri, 12 punto, 2,5 cm sayfa kenar boşlukları ve tek satır aralığıyla yapılan yazma işleminden sonra 7251 sözcükten oluşan 31 sayfalık veriye ulaşılmıştır.

Verilerin analizi

Nitel araştırmalarda verilerin incelenmesi için başvurulan tekniklerden biri de içerik analizidir. Kızıltepe'nin (2015: 253-254) ifade ettiği gibi "İçerik analizi, bir veya birçok metnin içindeki sözcüklerin, kavramların, temaların, deyimlerin, karakterlerin veya cümlelerin varlıklarını belirlemek ve onları sayıya dökülmek için kullanılır." Araştırma verilerinin analizi için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz için araştırmacı bireysel olarak kodları belirlemiş, ortak kod gruplarından hareketle kategori ve temalara ulaşılmıştır.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için alan uzmanı görüşleri ve ön uygulama dışında bazı stratejiler kullanılmıştır. Görüşme sorularında kişisel yorum ve yanlı ifadelerden kaçınılmıştır. Görüşmecilere soruları yanıtlamaları için geniş zaman verilmiştir. Veriler olduğu gibi çözümlenmiş, kodlar araştırmacı haricinde farklı bir araştırmacı tarafından incelenmiştir. Kodlayıcılar arası uyumun hesaplanmasında Miles ve Huberman (2015) formülünden yararlanılmıştır. Uyum yüzdesi 0,93

olarak bulunmuştur. Bu uyum %70'ten yüksek olduğu (Tavşancıl ve Aslan, 2001) için yapılan içerik analizi güvenilir kabul edilmiştir. Araştırma sürecinin ayrıntılı biçimde raporlaştırılmasının yanı sıra kodlara ilişkin doğrudan alıntı yapılarak öğretici görüşlerine yer verilmiştir.

Bulgular

Ders kitabındaki dinleme/izleme metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu

Tablo 2. Dinleme/izleme metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu teması

Kodlar	Alt Kategoriler	Kategoriler	f
z-kitapta etkileşimli ve video biçiminde metinlerin olması	z-kitabın sunduğu imkânlar	Olumlu Görüşler	7
z-kitapta aynı anda ses ve görüntüye ulaşılması			4
Karekodlu dinleme/izleme etkinliklerinin olması			1
Metin ve etkinliklerin genel olarak uzaktan eğitime uygun olması	Metin ve etkinliklerin uygun olması		16
z-kitaptaki dinleme kayıtlarının başka bir programda açılmaması	z-kitap eksiklikleri	z-kitaptan kaynaklanan sorunlar	1
z-kitapta seslendirme dosyası ile dinleme metni sorularının farklı sayfalarda olması			1
Dinleme ve izleme metinlerinin bir arada olmaması			1
Uzun metinlerin olması			4
Dinleme/izleme metinlerinin çevrim içi öğretime uygun olmaması	Dinleme/izleme metin ve etkinliklerinden kaynaklanan sorunlar	İçerik yetersizliği	6
Etkinliklerin çevrim içi ortama uygun olmaması			4
Etkinlik sorularının zengin olmaması			4
Metinlerin ses kaydının hızlı olması			1

Dil bilgisi ağırlıklı dinleme/izleme öğretiminin olmaması			1
Çevrim içi öğretimde her öğrencinin etkin olmaması	Öğrenciden kaynaklı sorunlar		1
Öğrencilerin kullandıkları cihazların uygun olmaması			1
Sesin karşıya gitmemesi		Teknolojinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar	5
İnternet problemlerinin olması			3
Etkinliklerin bilgisayar ekranına sığmaması	Uzaktan eğitim sistemiyle ilgili sorunlar		1
Uzaktan eğitimde dikte çalışmalarının kontrol edilememesi			1
Uzaktan eğitimde etkinlik cevaplarının kontrol edilememesi			1
z-kitapta etkinlik sorularına verilen cevapların aynı anda görünmemesi			1

Tablo 2’de dinleme/izleme metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğuna yönelik kod, alt kategori ve kategoriler yer almaktadır. Yirmi bir kod, altı alt kategori ve dört kategoriye ulaşılmıştır. Dinleme/izleme metin ve etkinliklerinin uzaktan eğitime uygunluğu (f=16) ile z-kitapta etkileşimli ve video biçiminde metinlerin olması (f=7) olumlu görüşler kategorisini oluşturan kodlardır. Olumsuz kodların “z-kitaptan kaynaklanan sorunlar”, “içerik yetersizliği” ve “teknolojinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar” kategorilerini oluşturduğu görülmektedir. Z-kitapta seslendirme dosyası ile dinleme metni sorularının farklı sayfalarda olması (f=1), dinleme/izleme metinlerinin çevrim içi öğretime uygun olmaması (f=6), etkinliklerin çevrim içi ortama uygun olmaması (f=4), uzun metinlerin olması (f=4), Sesin karşıya gitmemesi (f=5), internet problemleri (f=3) ve uzaktan eğitimde etkinlik cevaplarının kontrol edilememesi (f=1) kategorilerde dikkat çeken başlıca kodlardır. Aşağıda katılımcılara ait bazı görüşlere yer verilmiştir:

Dinleme metinleri ve ünite sonundaki video destekli metinler öğrenim süreci için uygundur. (17K)

Etkileşimli bir kitap olduğu için öğrencinin anında ses veya görüntüye ulaşması ve etkinlik üzerinde uygulama yapması mümkün. (8K)

Dinleme metin kayıtları ayrı bir dosya olarak değil de z-kitabın içinde olduğu için farklı program kullanarak açamıyorum. Özellikle temel seviyede ses dosyasının hızını yavaşlatmak öğrencilerin dinleme becerisini geliştirmekte faydalı oluyor. Bazen de ses dosyası ile dinleme metin soruları farklı sayfalarda olabiliyor. Bu gibi durumlarda ses dosyasını soruların olduğu sayfada açamıyorum. (7K)

Bazı metinler çok uzun, öğrencilerin dikkati dağılıyor. (4K)

Metinler ve etkinlikler yüz yüze eğitim için uygundur. Online eğitimlerde kullanılmak için süre ve planlama olarak uygun değildir. (28K)

Dinleme metninin alt etkinliklerinin bilgisayar ekranına sığmaması sonucu öğrenci dinleme metnini takip etme ve metin altı etkinlikleri yapmakta zorlanıyorlar. (11K)

Etkinliklerin yanıtlanmasında bazı soruların yanıtı tek tek görünüyor. Diğer soruya geçince önceki sorunun yanıtı kapanıyor. Oysa öğrenci yanıtlanmış soruların tamamını görmek istiyor. (18K)

Ders kitabındaki konuşma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu

Tablo 3. Konuşma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu teması

Kodlar	Alt Kategoriler	Kategoriler	f
Genel olarak çevrim içi öğretime uygun olması	-	Olumlu Görüş	12
Sözlü etkileşim yönünden yetersiz olması	Sözlü etkileşim sorunları		2
Çevrim içinde konuşmaya ilişkin grup çalışmalarının yapılamaması		Çevrim içi öğretimden kaynaklı sorunlar	7
Canlı bir kişi olmaksızın karşılıklı konuşma yapılamaması			1
Öğrencilerin çevrim içinde isteksiz/çekingen olması	Öğrenciden		1
Kameraların kapalı olması	kaynaklı sorunlar		1

Jest ve mimikler, canlandırma gibi özelliklerin kullanılamaması				1
Ders dışı konuşma etkinliklerinin olmaması	Etkinliklerden kaynaklı sorunlar	İçerik yetersizliği		1
Konu bakımından zengin olmaması				2
Çevrim içi öğretime uygun olmaması				16
İnternette kaynaklı sorunlar				2
İlk harf öğretiminde öğrencilerin öğretiminin ağız hareketlerini ekrandan net görememesi	Uzaktan eğitim sistemiyle ilgili sorunlar	Teknolojinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar		1
Zaman kontrolünün zor olması				1
Çevrim içi etkinliklerin kalabalık sınıflara uygun olmaması				3

Konuşma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu temasıyla ilgili on dört kod ile dörder alt kategori ve kategoriye ulaşılmıştır. Sözlü etkileşim sorunları, Öğrenciden kaynaklı sorunlar, etkinliklerden kaynaklı sorunlar ve uzaktan eğitim sistemiyle ilgili sorunlar araştırmada ulaşılan alt kategorilerdir. Konuşma etkinliklerinin genel olarak çevrim içi öğretime uygun olması (f=12), çevrim içinde konuşmaya ilişkin grup çalışmalarının yapılamaması (f=7), sözlü etkileşim yönünden yetersiz olması (f=2), partner olmaksızın yazılımlarla karşılıklı konuşma yapılamaması (interaktif konuşma) (f=1), Jest ve mimikler, canlandırma gibi özelliklerin kullanılamaması (f=1), çevrim içi öğretime uygun olmaması (f=16) ve çevrim içi etkinliklerin kalabalık sınıflara uygun olmaması (f=3), kategorilerde dikkat çeken başlıca kodlardır. Aşağıda katılımcılara ait bazı görüşlere yer verilmiştir:

Konuşma için yeterli çünkü sınıf ortamında olduğu gibi soru cevap ya da diyaloglama yapabiliyor sıkıntı görmüyorum. (2K)

Ancak ders kitabında, öğrencilerin birbiriyle konuşmalarına yani sözlü etkileşime yönelik etkinlik yok. Sınıf arkadaşları, birbiriyle etkileşime geçerek ve sosyalleşerek öğrendikleri kural ve kelimeleri aktifleştiremiyor. (3K)

Özellikle öğrencilerin gruplara ayrılarak ya da art arda yapması gereken(kulaktan kulağa, kim-nerede-ne zaman vb.) etkinlikleri çevrim içi uygulayamıyorum. (7K)

Android uygulamalarda olduğu gibi bir kişiye ihtiyaç duyulmadan karşılıklı konuşma yapılabilir. (8K)

Ders kitabındaki konuşma etkinlikleri işlevsel ancak uzaktan öğretim çerçevesinde bence daha fazla konu seçeneği sunulmalı. Öğrencilerin aralarında konuşabilecekleri konulardan, çevrelerindeki diğer insanlarla yapabilecekleri uygulamalara kadar konuşma becerisi alt boyutlarda zenginleştirilmeli diye düşünüyorum. (13K)

Ders kitaplarındaki konuşma becerisi etkinliklerini çevrim içi süreçte gerçekleştirmek zor oluyor. Konuşma becerisinin çevrim içi eğitime uygun olduğunu düşünmüyorum. (35K)

Temel seviyenin özelliklerinde ilk harf öğretiminde öğrencilerin öğreticinin ağız hareketlerini ekrandan net görememeleri, sesin çıkış yerini anlamalarını zorlaştırıyor. (11K)

Ders kitabındaki okuma metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders

işlemeye uygunluğu

Tablo 4. Okuma metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu teması

Kodlar	Alt Kategoriler	Kategoriler	f
Genel olarak çevrim içi öğretime uygun olması	-	Olumlu Görüş	20
Metinlerin uzun olması	Okuma metin	İçerik yetersizliği	9
Görsellerin yetersiz olması	ve		2
Genel olarak uygun olmaması	etkinliklerinden		7
Etkinliklerin uygun olmaması	kaynaklanan		3
Dil bilgisi ağırlıklı okuma öğretiminin olmaması	sorunlar		1
Etkinliklerin bilgisayar ekranına sığmaması	Uzaktan eğitim	Teknolojinin	1
Metin ile metin altı etkinliklerin ekranda hareket ettirmek sadece ekranı paylaşan öğreticinin elinde olması	sistemiyle ilgili sorunlar	yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar	1

Çevrim içinde öğrencilerin not almaya gereksinim duymaması	Öğrenciden kaynaklı sorunlar	Öğrenci sorunları	1
Metinlerin sesletim sorunu		z-kitaptan	1
Metindeki sözcüklerin anlamının verilmemesi	z-kitap eksiklikleri	kaynaklanan sorunlar	3

Yukarıdaki tabloda okuma metin ve etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğuna ilişkin on bir kod ile dörder alt kategori ve kategori yer almaktadır. Okuma metni ve etkinliklerinin çevrim içi öğretime uygun olması (f=20), metinlerin uzun olması (f= 9), genel olarak uygun olmaması (f=7), etkinliklerin uygun olmaması (f=3), görsellerin yetersizliği (f=2), etkinliklerin bilgisayar ekranına sığmaması (f=1), metindeki sözcüklerin anlamının verilmemesi (f=3) ve çevrim içinde öğrencilerin not almaya gereksinim duymaması (f=1), dikkat çeken başlıca kodlardır. Aşağıda katılımcılara ait bazı görüşlere yer verilmiştir:

Ders kitabındaki okuma metin ve etkinlikleri genel olarak çevrim içi ortama uygun. Metinde geçen sözcükler ile ilgili görselleri internet üzerinden hızlı bir şekilde tarayarak öğrencilere gösterebiliyorum. (7K)

Metinler yüz yüze eğitim için uygun ancak çevrim içi için daha uzun metinler sayılabilir. (1K)

Metinleri yansıtan görsellerin zayıf olduğunu düşünüyorum. Çevrim içi derslerde eğiticiler, beden dilini yeterince kullanamadığı için metinlerin bol görselle desteklenmesi gerekiyor. (3K)

Kitaplardaki metinlerin çevrim içi ders işlemeye uygun olduğunu düşünmüyorum. (31K)

Metin ile metin altı etkinlikler için de ekranda yukarı aşağı hareket ettirmek sadece ekranı paylaşan öğretmenin elinde olması sonucu öğrenci istediği gibi rahatlıkla anlamadığı yere dönüp okuyamıyor. (11K)

Okuma metinlerinin ses kayıtları olmadığı için bilgisayardan aktarılan öğretmen sesinin sesletim açısından uygun olmadığını düşünüyorum. (14K)

Keşke kelimelerin üzerine tıklanınca anlamlarını verseler... (34K)

Ders kitabındaki yazma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu

Tablo 5. Yazma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu teması

Kodlar	Alt Kategoriler	Kategoriler	f
Çevrim içi öğretime uygun olması	Kitabın sunduğu imkânlar	Olumlu Görüş	13
Ödev olarak verildiği için uygun olması			2
Çevrim içi yazmaya uygun olmaması	Etkinliklerden kaynaklı sorunlar	İçerik yetersizliği	9
Yazma etkinliklerinde görsellerin yetersiz olması			2
Etkinlik konularının çevrim içinde dikkat çekici olmaması			1
Geri bildirim verilememesi	Uzaktan eğitim sistemiyle ilgili sorunlar	Teknolojinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar	8
Çevrim içi yazmaya uygun etkileşimli program olmaması			4
Öğrencilerin çeviri programlarını kullanması	Öğrenciden kaynaklı sorunlar	Öğrenci sorunları	1
Öğrenci klavyelerinin Türkçe olmaması	Öğrencilerden kaynaklı sorunlar		2
Öğrencilerin yazdıklarının fotoğrafını göndermemesi			1
Dijital yazma öğretimi açısından öğrencilerin yetiştirilmemesi	Öğreticilerin desteklenmesi	Teknopedagojik öğretici yeterliği	1

Yazma etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu temasına ilişkin on bir kod, beşer alt kategori ve kategoriye ulaşılmıştır. Etkinliklerin çevrim içi öğretime uygun olması (f=13), çevrim içi yazmaya uygun olmaması (f=9), geri bildirim verilememesi (f=8), çevrim içi yazmaya uygun etkileşimli program olmaması (f=4), öğrenci klavyelerinin Türkçe olmaması (f=2), öğrencilerin çeviri programlarını kullanması (f=1), dijital yazma öğretimi açısından öğrencilerin yetiştirilmemesi (f=1) ve

öğrencilerin yazdıklarının fotoğrafını göndermemesi (f=1), dikkat çeken başlıca kodlardır. Aşağıda katılımcılara ait bazı görüşlere yer verilmiştir:

Yeni İstanbul kitabının yazma etkinlikleri çok iyi yapılandırılmış. Üniteye uygun konular seçilmiş. (18K)

Yazma çalışmalarını ödev olarak veriyorum, uygun. (10K)

Ders kitabındaki yazma etkinlikleri, daha çok yüz yüze sınıflarda uygulanabilecek yönde. Daha çok kâğıt-kalem gerektiren yazma etkinlikleri var. Bu kitap setinde çevrim içi yazma etkinliklerine neredeyse hiç yer verilmiyor. Oysa herkes bilgisayar başında olduğu için çevrim içi yazma etkinlikleri (mesajlaşma, e-posta yazma, sosyal medyada yazma uygulamaları) çok daha işlevsel olabilir. (3K)

Bence dönüt alınamayan tek beceri. (34K)

Yazma etkinliklerin yapılması çevrim içi uygulamada zordur. Online programlar yazma becerisini geliştirmeye yönelik yazılımlar hazırlamalıdır. (22K)

Online eğitimde maalesef öğrenciler yazma için çeviri programlarını çok fazla kullanıyor ya da başka birinden yardım almayı tercih ediyor. (25K)

Sınıf içerisinde yazma etkinliklerinin kullanımı öğrenci açısından pek uygun görülüyor. Buna öğrencilerin klavyelerinin Türkçe olmaması eşlik etmektedir. (27K)

Yazma eğitimi konusunda öğretmenlerin işbirlikçi eğitim sistemleri konusunda yetiştirilmediğini düşünüyorum. Dolayısıyla yabancılara Türkçe öğretme amacıyla açılan sertifika programlarında bu konulara dönük eğitimler de verilmelidir. Dijital sınıf oluşturma, ödev talep etme, ödevlerin kontrolü, ölçme ve değerlendirme bu alanlardan bazıları. (37K)

Ders kitabındaki söz varlığı etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu

Tablo 6. Söz varlığı etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu teması

Kodlar	Alt Kategoriler	Kategoriler	f
Çevrim içi öğretime uygun olması	-	Olumlu	9
İnternette görsellerle desteklenmesi	-	Görüşler	4
Çevrim içi öğretime uygun olmaması			16
Düzeltilenlere göre sözcük listelerinin olmaması	Kitaplardan kaynaklanan sorunlar	İçerik yetersizliği	1
Çeşitli programlarla zenginleştirilmemesi			1
Kitapların görsel açıdan zayıf olması			2
Öğreticiler tarafından farklı etkinliklere gereksinim duyulması			20

Tablo 6’da söz varlığı etkinliklerinin çevrim içi ders işlemeye uygunluğu temasına ilişkin kod ve kategorilere yer verilmiştir. Ders kitaplarındaki söz varlığı etkinliklerinin çevrim içi öğretime uygun olması (f=9), uygun olmaması (f=16), öğretimin internetten ulaşılan görsellerle desteklenmesi (f=4), kitapların söz varlığı öğretimi açısından görsel olarak yetersiz olması ve kitaplarda düzeylere göre hazırlanmış sözcük listelerinin olmaması öne çıkan görüşlerdir. Aşağıda katılımcılara ait bazı görüşlere yer verilmiştir:

Söz varlığı açısından kitap tatmin edici. (4K)

Kelime öğretimi kolay. Hemen internetten görselini bulabilirim. (20K)

Kullandığımız ders kitabı kelime öğretimi açısından okuma metinlerini ya da ünite sonlarında eşleştirme, boşluk doldurma gibi etkinliklerle yapılmaya çalışılıyor ancak çevrim içi derslerde bu etkinlikler yetersiz kalıyor. Çünkü daha önce de bahsettiğim gibi sınıf içi rekabet duygusu olmaması ya da sonra izlerim düşüncesi öğrencilerin ders sonrası kişisel gelişimlerini etkilemekte ve öğrenilenler çevrim içi ders ile sınırlı kalmaktadır. (11K)

Ancak sistematik bir söz varlığı öğretimi olduğunu söylemem güç. Bunun da temel nedeni, Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken hangi sözcüğü hangi seviyede öğreteceğimizin net olmaması. Bu durum, ders kitaplarına da yansıyor. (3K)

Belli bir temada, multimedya (görsel, ses, video, gif vb.) dosyaları ile zenginleştirilmiş sunular süreci verimli kılıyor. (6K)

Farklı materyaller, Web 2.0 araçları ve sunumlar hazırlıyorum. Ders kitabı bu konuda yeterli değil. (33K)

Kitaplar yetersiz. Bu nedenle kendi ders notlarım, posterlerim ve kendi hazırladığım kısa ama etkili videoları kullanıyorum. (37K)

Ders kitaplarının çevrim içi kültürel etkileşime uygunluğu

Tablo 7. Ders kitaplarının çevrim içi kültürel etkileşime uygunluğu teması

Kodlar	Alt Kategoriler	Kategoriler	f
Ders kitabının kültürel etkileşime uygun olması	Kitabın uygunluğu	Olumlu Görüş	9
Kültürel etkileşim için konuşma becerisinden yararlanılması	Dil becerisinden yararlanılması		6

Süreç odaklı ölçmede kültürel öğelerden yararlanma	Ölçmeden yararlanılması	Farklı etkinliklerin yapılması	1
Farklı kültürel içerikli etkinliklerin yapılması	Kitap harici etkinlikler		18
Kitabın yetersiz olması	Kitabın yetersizliği		10
Çevrim içi öğretimde kültürel etkileşimin olmaması	Uzaktan öğretim sisteminin yetersizliği	Yetersizlikler	2

Verilen tabloda ders kitaplarının çevrim içi öğretim sürecinde kültürel etkileşim bakımından durumuna ilişkin altı kod ve alt kategori ile üç kategori yer almaktadır. Ders kitabının kültürel etkileşime uygun olması (f=9), kültürel etkileşim için konuşma becerisinden yararlanılması (f=6), farklı kültürel içerikli etkinliklerin yapılması (f=18), ders kitabının yetersiz olması (f=10) ve çevrim içi öğretimde kültürel etkileşimin olmaması (f=2), kategorilerde dikkat çeken başlıca kodlardır. Aşağıda katılımcılara ait bazı görüşlere yer verilmiştir:

Ben derslerimde Youtube vb. platformlardan dersin temasına uygun kültürel etkileşimi sağlayacak içerikleri öğrencilerimle paylaşıyorum. Önce kendi kültürümüze ait öğeleri onlarla paylaşıp onlardan kendi kültürlerine ait unsurları paylaşmalarını istiyorum. (6K)

Ders kitabında kültür ile ilgili hem ünite içerisinde hem de ünite sonlarında yeteri kadar kaynak var. Özellikle ünite sonlarındaki bölümde Türk kültüründe ve dünyadaki diğer kültürlerde var olan durumlar/kavramlar gayet başarılı şekilde işlenmiş. Bunun dışında çeşitli etkinlik ve ödevlerle öğrencilerin kendi kültürlerini de anlatma fırsatı verilmiş. (7K)

Süreç odaklı ölçme yapıyorum. Bu çerçevede ödevler veriyorum ya da quizler uyguluyorum. Bunlarda da Türk kültüründen Türk sporları, kız isteme, Türk sanatçıları(Zeki Müren, Kemal Sunal, Tarkan, Musa Eroğlu), müzik/müzik aletleri gibi unsurlarla öğrencilerimi tanıştırdım. (13K)

Hiçbir yabancılara Türkçe öğretim kitabı öğrenci hedefli kültürel içeriğe sahip değildir. Bu öngörülebilecek bir durum değildir. Kitaplar ağırlıklı olarak yazıldığı kurumun bulunduğu şehir baz alınarak oluşturulduğundan farklı şehirlerde öğretiminde bazı zorluklar oluşmaktadır. Görmediği bir yeri öğrenmek, içinde bulunduğu yerleri sürekli görmek ama kitapta rastlamamak öğrencinin yaşadığı eksi durumlardır. (16K)

Ders kitabındaki kültürel unsurları olabildiğince örnek müzik, video, görsellerle somut hâle getirmeye çalışıyorum. Çeşitli belgeselleri izlemelerini tavsiye ediyorum. Kısa kolajlar hazırlıyorum. Bu konuda kitabı yeterli görüyorum. Konu başlıkları aşamalı olarak kültürü benimsetiyor. Kitapta daha çok kültürel örneklerin olmasını isterdim. (35K)

Çevrim içi ders işleme sürecinde ders kitaplarının yetersizlikleri ve bu yetersizliklere ilişkin çözümler

Tablo 8. Ders kitaplarının çevrim içi süreçte yetersizlikleri teması

Kodlar	Alt Kategoriler	Kategoriler	f
z-kitapların işlevsel olması	Kitapların uygun olması	Olumlu görüşler	4
Ders kitaplarının genel olarak yeterli olması			7
Hem çevrim içi hem de yüz yüze eğitimde kitapların tek başına yeterli olmaması			2
Kitapların genel olarak çevrim içi öğretime uygun olmaması	Kitaplardan kaynaklanan sorunlar	İçerik sorunları ve teknik sorunlar	16
Çevrim içi oyunların olmaması			4
Dört temel dil becerisinin tamamı için çevrim içine uygun etkileşimli sistemin olmaması			1
z-kitap sayfasının tam olarak görünmemesi			1
Videolardan yararlanılması			2
Görsellerden yararlanılması			1
Youtube'dan yararlanılması	Teknoloji temelli farklı etkinliklerin yapılması	Alternatif planlamalar yapılması	1
Edpuzzle'den yararlanılması			1
Google Docs'tan yararlanılması			1
Moodle'dan yararlanılması			1
Sosyal medya kanallarının kullanılması			1
Dijital materyal geliştirme eğitimlerinin takip edilmesi	Öğreticilerin desteklenmesi	Teknopedagojik öğretici yeterliği	1

Tablo 8, ders kitaplarının çevrim içi süreçte yetersizlikleri temasına ilişkin on beş kod ile dörder alt kategori ve kategoriyi içermektedir. Hem ders kitaplarının (f=7) hem de z-kitapların işlevsel olması (f=4), kitapların genel olarak çevrim içi öğretime uygun olmaması (f=16) ve ders kitaplarına entegre edilmiş çevrim içi oyunların olmaması (f=4) öne çıkan

kodlardır. Ayrıca ders kitaplarının eksik kaldığı yönleri tamamlamak için alternatif planlamaların yapıldığı ve teknopedagojik öğretici yeterliğinin artırıldığı dikkat çekmektedir. Aşağıda katılımcılara ait bazı görüşlere yer verilmiştir:

Ders kitabı, özellikle konuşma ve yazma etkinlikleri açısından yetersiz. Bu eksiklikleri gidermek için öğrencilerle çevrim içi yazma etkinlikleri planlıyorum. Ayrıca öğrencilerin birbiriyle konuşmaları için ders kitabında olmayan etkinlikler gerçekleştiriyorum. Yüz yüze eğitime kıyasla videolardan ve görsellerden daha fazla yararlanıyorum. (3K)

Evet, yetersiz çünkü online sisteme uygun değil. Daha çok görsel, online oyun, açıklamaları videolar vs. eklenmeli. (5K)

Kitabımızın yetersiz kaldığı durumlar oluyor. Benim elimde olsa z-kitap veya e-kitap desteği olan setlere geçerdim. Çünkü bu şekliyle öğrenciye yalnızca pdf dosyası verip dersi bunun üzerinden gerçekleştiriyoruz. Bunun yerine multimedya desteği olan içerikler derslerde kullanılmalıdır. Ben derslerde kitapların yetersiz kaldığı durumlarda kendi hazırladığım içerikleri kullanıyorum. Youtube'dan sıklıkla yararlanıyorum. (6K)

Okuma ve dinleme etkinliklerinin ekran boyutuna göre ayarlandığı, kelime öğretimi için oyunların olduğu bir materyal. Yazma ve konuşma becerileri üretim aşamasıdır ve üretim aşamasında rehber gerekir bu nedenle çevrim içi hazırlanacak olan materyalde özellikle temel seviyede örnekler sunulduktan sonra öğrencilerden üretim isteyen bir materyal olabilir. (11K)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada İ/YDOTÖ ders kitaplarının uzaktan eğitim sürecinde kullanılabilirliğine yönelik öğretici görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular literatür doğrultusunda aşağıda tartışılmıştır:

Özgül, Ceran ve Yıldız (2020: 406), uzaktan eğitimle yapılan Türkçe dersini öğretmen görüşlerine göre değerlendirdikleri araştırmada bazı öğretmenlerin dinleme/izleme becerisi için sesli kitaplara vurgu yaptığını tespit etmiştir. Sarıçam, Özdoğan ve Topçuoğlu Ünal (2020: 2952),

uzaktan eğitim bünyesindeki Türkçe dersinin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşlerini inceledikleri araştırmada lisans derecesindeki öğretmenler, uzaktan eğitimde interaktif (etkileşimli) ortamda öğrencilere dinleme metinlerinin aktarılabilceğini ayrıca uzaktan eğitimin dinleme temelli olduğu için dinleme becerisinin gelişimine katkı sağladığını ifade etmiştir. Her iki araştırmada belirtilenler, bu araştırmada ulaşılan z-kitapta etkileşimli ve video biçiminde metinlerin olması, z-kitapta aynı anda ses ve görüntüye ulaşılması, karekodlu dinleme/izleme etkinliklerinin olması görüşlerini desteklemektedir. Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar (2020: 230), Türkçe öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşlerini değerlendirdikleri araştırmada katılımcıların uzaktan eğitimi dinleme/izleme becerisi açısından faydalı bulduklarını tespit etmiştir. Ayrıca Güngör, Çangal ve Demir (2020: 1182), Türkçenin yabancı dil olarak uzaktan öğretime ilişkin öğrenci ve öğretici görüşlerini değerlendirmiştir. Araştırmada bir öğretici uzaktan eğitimin dinleme ve konuşma becerisine faydalı olduğunu belirtmiştir. Araştırmacıların tespitleri, bu araştırmada ders kitaplarının dinleme/izleme becerisi açısından durumuna ilişkin ortaya konulan olumsuz kod ve kategorilerle çelişmektedir. Süğümlü (2021: 181), Türkiye’de uzaktan eğitim sürecinde ortaokul Türkçe eğitiminin durumunu öğretmenlerin görüşlerine ve araştırmacı gözlemlerine göre incelediği araştırmasında dinleme/izleme becerisi öğretiminde zorluklar yaşandığını saptamıştır. Süğümlü’nün (2021) tespiti bu araştırmada dinleme/izleme metin ve etkinliklerine yönelik olumsuz görüşlerle paraleldir.

Sarıçam, Özdoğan ve Topçuoğlu Ünal (2020: 2952-2953), lisans, yüksek lisans ve doktora mezunu öğretmenlerin uzaktan eğitimde konuşma eğitiminin yetersiz kaldığını, konuşma becerisinde anlık geri bildirim verilmemesinden dolayı kazanımların gerçekleşemeyeceğini, konuşma yöntem ve tekniklerinin kullanılmayacağını belirttiklerini tespit etmiştir. Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar (2020), Türkçe öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde konuşma becerisi eğitimine yönelik görüşlerini ortaya koymuştur. Öğretmen adaylarının büyük oranda olumsuz görüş beyan etmişlerdir. Süğümlü (2021: 181), uzaktan eğitim sürecinde ortaokul Türkçe derslerindeki konuşma becerisinde öğretim zorluklarının yaşandığını belirlemiştir. Özgül, Ceran ve Yıldız (2020: 405), uzaktan eğitimde konuşma becerisi öğretimiyle ilgili olarak Türkçe öğretmenlerinin canlı derslerde farklı etkinlik alt yapısının olması gerektiğini ifade ettiklerini, konuşma ve diğer becerilere ilişkin sistem içerisinde anlık tercih edilebilecek etkinliklere ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuştur. Sarıçam, Özdoğan ve Topçuoğlu Ünal (2020), Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar (2020), Süğümlü (2021) ile Özgül, Ceran ve Yıldız'ın (2020) tespitleri, bu araştırmada ulaşılan ders kitaplarının sözlü etkileşim yönünden yetersiz olması, çevrim içinde konuşmaya ilişkin grup çalışmalarının yapılamaması, canlı bir kişi olmaksızın karşılıklı konuşma yapılamaması, jest ve mimikler, canlandırma gibi özelliklerin kullanılmaması, ders dışı konuşma etkinliklerinin olmaması ve kitapların konu bakımından zengin olmaması görüşleriyle paraleldir.

Duran ve Topbaşoğlu (2015), dijital etkileşimli öyküleyici metinlerin okuduğunu anlamaya etkisini ortaya koyduğu araştırmada öğrencilerin basılı kitaptan ziyade tablet bilgisayarlaraya daha olumlu bir tutum sergilediğini tespit etmiştir. şanal (2016) da z-kitabın öğrencilerin okuduğunu anlamalarına olumlu yönde etki ettiğini belirlemiştir. Benzer şekilde Tiryaki ve Karakuş (2019), Türkçe öğretmeni adaylarının dijital uygulama ile okuduğunu anlama becerisini incelediği araştırmada dijital uygulama aracılığıyla okumanın okuduğunu anlama üzerinde daha olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacıların tespitleri, mevcut araştırmada ders kitaplarındaki okuma metin ve etkinliklerinin çevrim içi öğretime genel olarak uygun olmaması bulgusunu desteklemektedir. Belirtilen durum, uluslararası öğrencilere Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki okuma metinlerinin dijitalleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sonucu destekler nitelikte Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar (2020), Türkçe öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşlerini değerlendirdikleri araştırmada, öğretmen adaylarının yarısının sanal ortamda derslerin düz anlatım yöntemiyle yapıldığını, bu nedenle uzaktan eğitimin okuma becerisine katkısının düşük olduğunu belirlemiştir. Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar'ın (2020) tespitleriyle bu araştırmanın okuma metin ve etkinliklerine yönelik bulguları birlikte düşünüldüğünde, çevrim içi öğretime uygun olmayan ders kitaplarının teknopedagojik yeterlik bakımından zayıf olan öğreticileri düz anlatım yöntemine başvurmaya mecbur bıraktığı yorumunu haklı çıkarmaktadır.

Kitchakarn (2012), özet yazma becerisine blog kullanımının etkisini tespit ettiği araştırmada, öğrencilerin web günlükleri üzerinde birlikte çalıştıktan sonra İngilizce özet yazma başarılarının arttığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Hosseinpour, Biria ve Rezvani (2019), Edmodo mobil uygulamasının İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin akademik yazma becerilerine olumlu katkı sağladığını tespit etmiştir. Kitchakarn (2012) ile Hosseinpour, Biria ve Rezvani'nin (2019) tespitleri teknoloji kullanımının yazmaya yönelik farklı becerileri geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Başar ve Çangal'ın (2021a: 23), Türkçenin yabancı dil olarak uzaktan öğretimine ilişkin öğrenci ve öğretici görüşlerini ele aldıkları araştırmada eğitmen görüşlerine göre teknoloji kullanmanın en az fayda sağladığı becerinin yazma olduğu saptanmıştır. Sarıçam, Özdoğan ve Topçuoğlu Ünal (2020: 2953-2954) öğretmenlerin uzaktan eğitimde yazma becerisinin geliştirilmesinin zor olduğunu, yazma etkinliklerinin dönüt ve kontrol hususlarında yetersiz kaldığını belirttiklerini ortaya koymuştur. Benzer biçimde Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar (2020), öğretmen adaylarının görüşlerine göre yazma becerisinin uzaktan eğitimde geliştirilemediğini tespit etmiştir. Aydın ve Erol (2021: 64), salgın dönemindeki uzaktan eğitime yönelik Türkçe öğretmenlerinin görüşlerini araştırmıştır. Araştırmada uzaktan eğitim sürecinde en az gelişen becerinin yazma becerisi olduğu belirlenmiştir. Araştırmacıların tespitleri, bu araştırmada ulaşılan ders kitaplarının yazma etkinlikleri bakımından çevrim içi öğretime uygun olmaması, geri bildirim verilememesi ve çevrim içi yazmaya uygun etkileşimli program olmaması görüşlerini desteklemektedir.

Güngör, Çangal ve Demir (2020), Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin, zorunlu durumlar dışında uzaktan Türkçe öğrenmek istemediklerini belirlemiştir. Bunun nedenleri arasında, sistem sorunları, internet bağlantısı sorunu, etkileşim sınırlılığı, dil becerilerini geliştirmede yetersizlik, derse katılamama, derslerin sıkıcı olması gibi nedenler gösterilmiştir. Ayrıca araştırmada ödev kontrolünün zor olması ve dersin zor anlaşılması, uzaktan eğitimin olumsuz yönü olarak ortaya konulmuştur. Öte yandan olumlu olarak öğreticilere materyal kullanımı açısından geniş imkânlar sağladığı belirtilmiştir. Güngör, Çangal ve Demir'in (2020) tespitleri, bu araştırmada ulaşılan sesin karşıya gitmemesi, internet hızının düşük olması, çevrim içi öğretimde her öğrencinin etkin olmaması, öğrencilerin kullandıkları cihazların uygun olmaması, etkinliklerin bilgisayar ekranına sığmaması, uzaktan eğitimde dikte çalışmalarının kontrol edilememesi, uzaktan eğitimde etkinlik cevaplarının kontrol edilememesi, z-kitaptaki dinleme kayıtlarının başka bir programda açılmaması, ders kitaplarının sözlü etkileşim yönünden yetersiz olması, çevrim içinde konuşmaya ilişkin grup çalışmalarının yapılamaması, öğrencilerin çevrim içinde isteksiz/çekingen olması, yazma etkinliklerinde geri bildirim verilememesi ve çevrim içi yazmaya uygun etkileşimli program olmaması bulgularını desteklemektedir.

Başar ve Çangal (2021b), Yunus Emre Enstitüsü öğrencilerinin uzaktan Türkçe öğrenme portaline ilişkin görüşlerini belirlemiştir. Araştırmada portalin teknik altyapısının yetersiz olması, herhangi bir öğretici desteğinin olmaması, etkileşimli konuşma özelliğinin bulunmaması, ayrıca video sayısının kullanıcılar tarafından yetersiz bulunması

sonuçlarına ulaşılmıştır. Başar ve Çangal'ın (2021b) sonuçları, mevcut araştırmada ulaşılan ders kitaplarının sözlü etkileşim yönünden yetersiz olması, kitapların çevrim içinde konuşmaya ilişkin grup çalışmalarına imkân vermemesi ve canlı bir kişi olmaksızın karşılıklı konuşma yapılamaması verileriyle örtüşmektedir.

Ustabulut (2021), yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğretmenlerin görüşlerini ortaya koyduğu araştırmada uzaktan eğitimin güçlü yönlerinin çekingen öğrenciler için iyi bir iletişim kanalı olması ve çevrimiçi dijital sözlükler ve kitaplar gibi dijital ders materyallerinin kullanılmasına imkân vermesi olarak belirlemiştir. Öte yandan teknik sorunların uzaktan eğitimin zayıf yönü olduğu belirtilmiştir. Ustabulut'un (2021) "çekingen öğrenciler için iyi bir iletişim kanalı olması" tespiti, bu araştırmada ulaşılan öğrencilerin yazdıklarının fotoğrafını göndermemesi ve çevrim içi konuşma etkinliklerinde öğrencilerin isteksiz/çekingen olması bulgularıyla çelişmektedir. Ancak Ustabulut'un (2021) araştırmasında ortaya konulan uzaktan eğitimde "çevrimiçi dijital sözlükler ve kitaplar gibi dijital ders materyallerinin kullanılması" bu araştırmada öğretmenlerin ders kitaplarının yetersiz kaldığı durumlarda teknoloji temelli farklı etkinliklerin yapılması kategorisini desteklemektedir.

Melanlıoğlu (2013), ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıklarını araştırmıştır. Araştırmada basılı sözlüklerin yanı sıra elektronik sözlükleri kullanan ve işlevsel bulan öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Kardaş (2016), Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin sözlük kullanma tutum ve alışkanlıkları üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmada öğrencilerin tablet, masaüstü bilgisayar veya akıllı

telefonlardan sözlük uygulamalarına baktıkları saptanmıştır. Melanlıoğlu (2013) ile Kardeş'in (2016) tespitleri, mevcut araştırmada ulaşılan ders kitaplarının söz varlığı öğretiminin çevrim içi öğretime uygun olmaması, söz konusu etkinliklerin çeşitli programlarla zenginleştirilmemesi ve öğretmenler tarafından farklı etkinliklere gereksinim duyulması görüşlerini desteklemektedir. Araştırmacıların bulguları ile bu araştırmanın verileri çevrim içi öğretim sürecinde ders kitabıyla entegre edilmiş dijital sözlüklere ihtiyaç olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Özgül, Ceran ve Yıldız (2020: 409) Türkçe öğretmenlerinin uzaktan eğitimde ölçme-değerlendirme için ödev verdiklerini, hazır testleri kullandıklarını ve dersleri soru-cevaplarla işlediklerini tespit etmiştir. Özgül, Ceran ve Yıldız'ın (2020) tespitleri, bu araştırmada öğretmenlerin ders kitaplarının yetersiz kaldığı durumlarda teknoloji temelli alternatif planlamalar yapması kategorilerini desteklemektedir.

Literatürdeki tespitlerle bu araştırmanın bulguları birlikte düşünüldüğünde öneri niteliğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Z-kitap özelliği olmayan ders kitapları etkileşimli hâle getirilerek dijitalleştirilmelidir.
2. Ders kitapları öğrenci katılımını ve motivasyonlarını desteklemek amacıyla WEB 2.0 araçlarıyla ve etkileşimli etkinliklerle desteklenmelidir. Ayrıca uygun olan etkinlikler oyunlaştırılmalıdır.
3. İYDOTÖ ders kitaplarının dinleme/izleme becerisi öğretimi açısından uzaktan eğitimde işlevsel olması için;

- Z-kitaplardaki dinleme/izleme metnlerinin ses kayıtları farklı dijital programlarda açılacak biçimde olmalıdır.
- Z-kitaplardaki seslendirme dosyası ile dinleme/izleme metni etkinlikleri farklı sayfalarda olmamalıdır.
- Ders kitaplarında uzun dinleme/izleme metinlerine yer verilmemelidir.
- Dinleme/izleme metni etkinlikleri çevrim içi süreçte öğrencileri etkin kılacak biçimde zenginleştirilmelidir.
- Metinlerin ses kaydı düzeylere göre hızlandırılmalıdır.
- Dikte çalışmalarının çevrim içi süreçte kontrol edilmesine imkân veren bir sistem ders kitaplarına entegre edilmelidir.
- Sınıf dışı dinleme/izlemeleri desteklemek amacıyla ders kitaplarıyla uyumlu ve kitaplara entegre edilmiş biçimde düzeylere uygun sesli kitaplar hazırlanmalıdır.

4. İYDOTÖ ders kitaplarının konuşma becerisi öğretimi açısından uzaktan eğitimde işlevsel olması için;

- Ders kitapları çevrim içi öğretime uygun sözlü etkileşim etkinlikleri bakımından zenginleştirilmelidir.
- Ders kitaplarına çevrim içi öğretim sürecinde grup çalışmalarını kolaylaştıracak etkinlikler eklenmelidir.
- Çevrim içi süreçte öğrenci çekingенliğini giderecek ilgi çekici konuşma görevleriyle ders kitapları desteklenmelidir. Ayrıca sistem içerisinde anlık tercih edilebilecek farklı konuşma etkinliklerine yer verilmelidir.
- İlk harf öğretimini kolaylaştırmak amacıyla öğretici seslendirmelerini içeren videolar ders kitabına eklenmelidir.

5. İYDOTÖ ders kitaplarının okuma becerisi öğretimi açısından uzaktan eğitimde işlevsel olması için;

- Okuma metnlerinin çevrim içi öğretime uygun olacak biçimde uzunluğu ayarlanmalıdır.
- Ders kitaplarındaki metin ve etkinlikler bilgisayar ekranına sığacak biçimde tek sayfada yer almalıdır.

- Okuma metni ve etkinliklerine ilişkin çevrim içinde not almayı sağlayacak sistemler ders kitabına entegre edilmelidir.
- Metinlerin sesletim hızı düzeylere göre ayarlanmalıdır.
- Metindeki sözcüklerin anlamlarını bulmayı kolaylaştırabilecek dijital/etkileşimli sözlükler ders kitabına entegre edilmelidir.
- Sınıf dışında okuma becerisini ve söz varlığını geliştirmek amacıyla ders kitaplarıyla uyumlu dijital etkileşimli metinlere yer verilmelidir.

6. İYDOTÖ ders kitaplarının yazma becerisi öğretimi açısından uzaktan eğitimde işlevsel olması için;

- Ders kitaplarındaki yazma becerisi etkinlikleri çevrim içi öğretime uygun hâle getirilmelidir.
- Yazma etkinlikler görsellerle desteklenmelidir.
- Anlık geri bildirim verme, sanal sınıfta ders sırasında veya sonrasında öğrencilerin çevrim içi yazılı ürünlerini yine çevrim içi değerlendirmeye imkân verecek programların ders kitabıyla entegre edilmesi zorunluluğunu göstermektedir. Sınıfla etkileşim kurmanın yanı sıra öğrencileri değerlendirip geri bildirim vermeye yarayan “Nearpod”, bu ihtiyacı giderebilecek uygulamalara örnek olarak gösterilebilir. (<https://nearpod.com/>)

7. İYDOTÖ ders kitaplarının söz varlığı öğretimi açısından uzaktan eğitimde işlevsel olması için;

- Söz varlığı etkinlikleri görsellerle zenginleştirilmelidir.
- Düzeylere uygun hazırlanan sözcük listelerine yer verilmelidir.
- Ders kitaplarındaki söz varlığı etkinliklerinin söz varlığı öğrenme stratejileriyle desteklenmelidir.
- Ders kitapları elektronik sözlüklerle desteklenmelidir.

Çıkar Çatışması ve Etik Bildirimi

Çalışmada çıkar çatışmasına yol açacak herhangi bir husus bulunmadığını ve araştırmanın tüm süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan ederim.

Kaynakça

- [1] Adıyaman, Z. (2002). Uzaktan eğitim yoluyla yabancı dil öğretimi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, TOJET*, 1(11), 92-97.
- [2] Arat, T. ve Bakan, Ö. (2014). Uzaktan eğitim ve uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14(1-2), 363-374.
- [3] Ateş, M., Çerçi, A. ve Derman, S. (2015). Eğitim bilişim ağında yer alan Türkçe dersi videoları üzerine bir inceleme. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 105-117.
- [4] Aydın, E. ve Erol, S. (2021). The views of Turkish language teachers on distance education and digital literacy during covid-19 pandemic. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 9(1), 60-71.
- [5] Başar, U. ve Çangal, O. (2021a). Analysis of the attitudes of the instructors towards the use of technology in teaching Turkish as a foreign language. *International Online Journal of Educational Sciences*, 13(1), 18-32.
- [6] Başar, U. ve Çangal, Ö. (2021b). Yunus Emre Institute Students Views on the Distance Turkish Learning Portal. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 16(1), 210-235.

- [7] Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. M. Bütün, & S. B. Demir (Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [8] Demirel, Ö. ve Kıroğlu, K. (2020). Eğitim ve ders kitapları. Ö. Demirel & K. Kıroğlu (Ed.), *Ders kitabı İncelemesi* içinde (ss. 3-13). Ankara: Pegem Akademi.
- [9] Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Çerçevesi. (2020). Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>
- [10] Duran, E. ve Topbaşoğlu N. (2015). Dijital-etkileşimli öyküleyici metinler ve anlama. *Turkish Studies*, 10(11), 519-532.
- [11] Güngör, H., Çangal, Ö. ve Demir, T. (2020). Türkçenin yabancı dil olarak uzaktan öğretimine ilişkin öğrenci ve öğretici görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(3), 1163-1191.
- [12] Hosseinpour, N., Biriya, R. ve Rezvani, E. (2019). Promoting academic writing proficiency of Iranian EFL learners through blended learning. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 20(4), 99-116.
- [13] İşman, A. (2011). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- [14] Karakuş, N., Ucuzsatar, N., Karacaoğlu, M. Ö., Esendemir, N. ve Bayraktar, D. (2020). Türkçe öğretmen adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2020.19, 220-241.

- [15] Kardaş, D. (2016). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin sözlük kullanma tutum ve alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Millî Eğitim*, 210, 507-519.
- [16] Kırık, M. A. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye'deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi*, 21, 73-94.
- [17] Kızıltepe, Z. (2015). İçerik analizi nedir? Nasıl oluşmuştur? F. N. Seggie & Y. Bayyurt (Ed.), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* içinde (ss. 253-266). Ankara: Anı Yayıncılık.
- [18] Kitchakarn, O. (2012). Using blogs to improve students' summary writing abilities. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 13(4), 209-219.
- [19] Melanlıoğlu, D. (2013). Ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıkları: nitel bir araştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2(2), 266-284.
- [20] Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi*. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- [21] Odabaş, H. (2003). İnternet tabanlı uzaktan eğitim ve bilgi ve belge yönetimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(1), 22-36.
- [22] Özgül, E., Ceran, D. ve Yıldız, D. (2020). Uzaktan eğitimle yapılan Türkçe dersinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi, *Milli Eğitim Dergisi, Salgın Sürecinde Türkiye'de ve Dünyada Eğitim*, 395-412.

- [23] Sarıçam, İ., Özdoğan, Ü. ve Topçuoğlu Ünal, F. (2020). Uzaktan eğitim bünyesindeki Türkçe dersinin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Turkish Studies-Education*, 15(4), 2943-2959.
- [24] Süğümlü, Ü. (2021). A case study on teaching Turkish through distance education. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 8(1), 174-190.
- [25] Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- [26] Traxler, J. (2018). Distance learning-predictions and possibilities. *Education Sciences*, 8(35), 1-13.
- [27] Ustabulut, M. Y. ve Keskin, S. (2020). ‘Tele-education’ in the COVID-19 process in Turkey: A mental diaspora research specific to Turkish teaching students. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(4), 2163-2182.
- [28] Ustabulut, M. Y. (2021). SWOT analysis for the distance education process of lecturers teaching Turkish as a foreign language. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 16(1), 139-152.